

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název vzdělávacího materiálu:	Česká literatura 1. poloviny 20. století - struktura maturitního okruhu a úkoly
Číslo vzdělávacího materiálu:	VY_32_INOVACE_CJL2.2.01b
Autor vzdělávacího materiálu:	PhDr. Olga Šimandlová
Období, ve kterém byl vzdělávací materiál vytvořen:	únor 2013
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Vzdělávací předmět:	Český jazyk a literatura
Tematická oblast:	Česká literatura 1. poloviny 20. století
Ročník, pro který je vzdělávací materiál určen:	3. a 4. ročník gymnázia (vyšší stupeň)
Anotace:	Vzdělávací materiál slouží k systematizaci učiva ve 3. ročníku a jako struktura maturitního okruhu při opakování učiva ve 4., tj. v maturitním ročníku. Obsahuje cvičné úkoly k ověření poznatků. Inovuje výuku využitím pracovních listů v papírové podobě nebo na foliích k projekci na meotaru.
Citace použitých zdrojů:	HÁNOVÁ, Eva a kol. <i>Odmaturuj z literatury 1.</i> 3. vyd. Brno: Didaktis, 2004. ISBN 80-7358-016-0. s. 116-136. POLÁŠKOVÁ, Taťána, MILOTOVÁ Dagmar, DVOŘÁKOVÁ Zuzana. <i>Literatura: přehled středoškolského učiva.</i> 2. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2006. ISBN 80-902571-6-X. s. 123-127. SOCHROVÁ, Marie. <i>Český jazyk a literatura.</i> 1. vyd. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0468-6. s. 55-70. Vlastní zdroje.
Vzdělávací materiál vytvořen v rámci projektu Sportovní gymnázium - škola 21. století	

1. ČESKÁ POEZIE 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

OSNOVA TÉMATU

- doznívání 1. světové války
- proletářská poezie
- poetismus
- surrealismus
- reflexivní a meditativní poezie
- poezie duchovní orientace
- poezie obav z okupace a války
- úkoly k tématu Česká poezie 1. poloviny 20. století

1.1 DOZNÍVÁNÍ 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

globální válečný konflikt let 1914 -1918

odraz válečných hrůz i obavy o osud národa

Viktor Dyk - sbírky tzv. válečné tetralogie Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno, Poslední rok

Fráňa Šrámek - sbírka Splav

Karel Toman - sbírka Verše rodinné a jiné

1.2 PROLETÁŘSKÁ POEZIE

počátek 20. let 20. století

vliv levicového hnutí

sdužení Devětsil, 1920, původně propaguje program proletářské poezie,

ve 2. polovině 20. let Devětsil propaguje poetismus

sborník Devětsil, měsíčník ReD (Revue Devětsilu), časopis Pásmo

Jiří Wolker - program proletářské poezie: stať Proletářské umění, časopis Var, 1922

sbírka Host do domu - poezie prostých věcí, vliv vitalismu, personifikace

sbírka Těžká hodina - proletářská poezie

sociální balady Balada o nenarozeném dítěti, Balada o snu, Balada o očích topičových aj.

další básníci proletářské poezie:

Josef Hora - sbírky Pracující den, Srdce a vřava světa, Bouřlivé jaro

Jindřich Hořejší - sbírky Hudba na náměstí, Korálový náhrdelník

Jaroslav Seifert - sbírky Město v slzách, Samá láska

Konstantin Biebl - sbírky Věrný hlas, Zlom

Stanislav Kostka Neumann - sbírka Rudé zpěvy

1.3 POETISMUS

druhá polovina 20. let 20. století

Manifest poetismu, 1928, Vítězslav Nezval, Karel Teige, český směr, apolitická poezie
volný verš, polytematické básně, slovní hříčky, kaligramy, asociativní metoda

Vítězslav Nezval - skladba Podivuhodný kouzelník - básnický autoportrét

sbírka Pantomima (báseň Abeceda)

sbírka Básně noci (báseň Edison)

báseň Signál času - dovětek k básni Edison

Jaroslav Seifert - sbírky Na vlnách T. S. F. (bezdrátové telegrafie), Slavík zpívá špatně,
Poštovní holub

Konstantin Biebl - sbírka S lodí, jež dováží čaj a kávu
polytematická báseň Nový Ikaros

1.4 SURREALISMUS

počátek 30. let 20. století

inspirace francouzskou literaturou, André Breton

sborník Surrealismus v ČSR, 1934, Karel Teige, Vítězslav Nezval

Vítězslav Nezval - sbírky Žena v množném čísle, Praha s prsty deště, Absolutní hrobař

Jaroslav Seifert - sbírky Jablko z klína, Ruce Venušiny, Jaro sbohem

Konstantin Biebl - sbírka Zrcadlo noci

1.5 REFLEXIVNÍ A MEDITATIVNÍ POEZIE

celé meziválečné období

poezie úvahová, hledání smyslu života

František Halas - „básník tragického poetismu“

sbírky Sépie, Kohout plaší smrt, Tvář

Vladimír Holan - sbírka Triumf smrti

Josef Hora - „básník plynoucího času“

sbírky Struny ve větru, Dvě minuty ticha, Máchovské variace

Jiří Orten - sbírky Cesta k mrazu, Ohnice, Elegie

1.6 POEZIE DUCHOVNÍ ORIENTACE

celé meziválečné období

poezie křesťanská

Jakub Deml - sbírka básní psaných prózou Moji přátelé

26 svazků Šlépěje - básně, citáty, úvahy, polemiky

Jan Zahradníček - sbírky Jeřáby, Korouhve, báseň La Salleta

1.7 POEZIE OBAV Z OKUPACE A VÁLKY

konec 30. let 20. století

reakce na Mnichovskou dohodu, 30. 9. 1938

poezie čistá, melodická, čtivá

Vladimír Holan - sbírka Září 1938

Vítězslav Nezval - sbírka Matka Naděje

Josef Hora - sbírka Domov

František Halas - sbírka Torzo naděje

Jaroslav Seifert - sbírka Zhasněte světla

1.8 ÚKOLY K TÉMATU ČESKÁ POEZIE 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

1. Jaký význam mělo sdružení Devětsil v meziválečném období pro českou kulturu a kdo se ke sdružení hlásil?
2. Jiří Wolker vytvořil nový typ sociální balady. Charakterizujte ji na konkrétním díle.
3. Čím si byli blízcí a čím odlišní básníci Jiří Wolker - Josef Hora - Jaroslav Seifert - Stanislav Kostka Neumann?
4. Objasněte podstatu poetismu jako uměleckého směru. Kdo byl jeho teoretikem a které české básníky a jejich díla období poetismu znáte?
5. V jakých oblastech hledali básníci surrealismu inspiraci? Které české básníky a jejich díla můžete uvést?
6. Jaké otázky si kladou básníci reflexivní a meditativní poezie?
7. Objasněte, proč jsou uvedení autoři tak označováni:
František Halas - „básník tragického poetismu“
Josef Hora - „básník plynoucího času“.
8. Co víte o životě a díle Jiřího Ortena?
9. Kdo patří k českým básníkům poezie duchovní orientace?
10. Jak reagovala česká poezie na politickou situaci kolem Mnichova 1938?

2. ČESKÁ PRÓZA 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

OSNOVA TÉMATU

- próza vracející se k 1. světové válce
- sociálně kritická próza
- demokratická próza
- venkovská próza
- psychologická próza
- experimentální próza
- katolická próza
- úkoly k tématu Česká próza 1. poloviny 20. století

2.1 PRÓZA VRACEJÍCÍ SE K 1. SVĚTOVÉ VÁLCE

obraz války let 1914 - 1918
osobní zkušenosti z fronty

Jaroslav Hašek - 4 dílný nedokončený satirický román Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Fráňa Šrámek - povídky Žasnoucí voják

Jaromír John - povídky Večery na slavníku

legionářská próza:

tematika zahraničního odboje na pozadí vlastních zkušeností

Rudolf Medek - 5 dílný románový cyklus Anabáze

Josef Kopta - románová trilogie Třetí rota

Jaroslav Kratochvíl - 2 dílný román Prameny

František Langer - próza Železný vlk (listy z kroniky legií)

2.2 SOCIÁLNĚ KRITICKÁ PRÓZA

společenská próza

metoda socialistického realismu, syntéza proletářské a avantgardní literatury

Ivan Olbracht - povídky O zlých samotářích

psychologické romány Žalář nejtemnější, Podivné přátelství herce Jesenia

román Anna proletářka

baladický román Nikola Šuhaj loupežník

povídky Golet v údolí

pro mládež Biblické příběhy, Ze starých letopisů

staroindické bajky O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách

Marie Majerová - román Siréna, novela Havířská balada

Marie Pujmanová - románová trilogie Lidé na křižovatce, Hra s ohněm, Život proti smrti

2.3 DEMOKRATICKÁ PRÓZA

Karel Čapek - „mluvčí Hradu“, Hovory s T. G. M.

utopické romány Továrna na absolutno, Krakatit, Válka s mloky /též Válka s Mloky

románová noetická trilogie Hordubal, Povětroň, Obyčejný život

povídkové soubory Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy

román První parta

cestopisné fejetony Italské listy, Anglické listy, Výlet do Španěl, Obrázky z Holandska, Cesta na sever

pro děti Dášeňka čili Život štěněte, Devatero pohádek (s Josefem Čapkem)

Karel Poláček - románová pentalogie Okresní město

humoristické romány Muži v ofsajdu, Hostinec U kamenného stolu, Bylo nás pět

Eduard Bass - humoristický román Klapzubova jedenáctka - pro mládež

román Cirkus Humberto, novely Lidé z maringotek

2.4 VENKOVSKÁ PRÓZA

ruralistická próza (lat. ruralis = venkovský)

oslava selství, českého venkova, přírody, časopis Sever a východ

Josef Knap - romány Réva na zdi, Puszta, Cizinec

František Křelina - román Hubená léta

Václav Prokůpek - román Baba

2.5 PSYCHOLOGICKÁ PRÓZA

odraz učení Sigmunda Freuda, psychoanalýza, vliv podvědomí, degenerace

Jaroslav Havlíček - romány Neviditelný, Petrolejové lampy

Jarmila Glazarová - romány Vlčí jáma, Advent

Václav Řezáč - romány Černé světlo, Svědek

povídky Poplach v Kovářské uličce, Kluci, hurá za ním - pro děti

2.6 EXPERIMENTÁLNÍ PRÓZA

imaginativní próza, vliv moderní poezie, metoda asociace představ, básnické vyjadřování
lyričnost, obraznost, archaismy, biblický styl, knižní výrazy

Vladislav Vančura - romány Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná

baladický román Markéta Lazarová

novela Rozmarné léto

povídky Luk královny Dorotky, Útěk do Budína, Konec starých časů

Obrazy z dějin národa českého (novela Kosmas)

2.7 KATOLICKÁ PRÓZA

tvorba křesťanských autorů
obdiv baroku

Jakub Deml - cyklus Šlápěje - 26 svazků, nesourodé dílo, básně, citáty, deníkové zápisky

Jaroslav Durych - milostná novela Sedmikráska
historická próza Bloudění („velká valdštejnská trilogie“)
3 povídky Rekviem („malá valdštejnská trilogie“)

Jan Čep - povídky Hranice stínu, Zeměžluč, Letnice, Děravý plášť

2.8 ÚKOLY K TÉMATU ČESKÁ PRÓZA 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

1. Kteří prozaici se v době 1. světové války ocitli na frontě a jak se jejich životní zkušenosti promítly v díle?
2. Jaká tematika je zachycena v románech českých legionářů, které autory a díla znáte?
3. Co víte o tvorbě levicově orientovaných prozaiků, kteří psali sociálně kritickou prózu?
4. Uvedte prózy Ivana Olbrachta, v nichž se inspiroval životem lidí na Zakarpatské Ukrajině. Co o nich víte?
5. Jaké náměty zpracovává Karel Čapek v utopických románech a co v nich řeší?
6. Čím jsou dodnes pozoruhodné Čapkovy cestopisné fejetony?
7. Jak se stavěli k tematice života a hospodaření na české vesnici prozaici - ruralisté?
8. Na které problémy poukazovali autoři psychologicky orientované prózy? Objasněte na některém konkrétním díle.
9. Co je typické pro Vančurův autorský styl vyjadřování a ve kterém jeho díle se nejvýrazněji uplatnil imaginativní styl?
10. Jakou životní filozofii zastávají autoři katolické prózy? Uvedte některé z nich a jejich díla.

3. ČESKÉ DIVADLO 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

OSNOVA TÉMATU

- klasické divadelní scény
- neoficiální lidové divadlo
- Osvobozené divadlo
- D 34 - divadlo E. F. Buriana
- úkoly k tématu České divadlo 1. poloviny 20. století

3.1 KLASICKÉ DIVADELNÍ SCÉNY

významné scény: Národní divadlo v Praze, Městské divadlo na Vinohradech v Praze
vliv uměleckých směrů: impresionismu, vitalismu, symbolismu, expresionismu, poetismu
divadelní inscenace jako umělecký celek
důležitý nejen text, ale i osvětlení, hudba, výprava, kostýmy

významní režiséři:

Jaroslav Kvapil (režisér v Národním divadle v Praze)

autor hry Princezna Pampeliška,

autor libreta k opeře Antonína Dvořáka Rusalka

Karel Hugo Hilar (režisér v Městském divadle na Vinohradech v Praze, pak v Národním divadle v Praze)

Fráňa Šrámek - lyrická dramata Léto, Měsíc nad řekou

Vítězslav Nezval – hry Milenci z kiosku, Manon Lescaut

Karel Čapek - hra Loupežník

utopické hry R. U. R., Věc Makropulos

hry Ze života hmyzu, Adam stvořitel (obě spolu s Josefem Čapkem)

protifašistické a protiválečné hry Bílá nemoc, Matka

3.2 NEOFICIÁLNÍ LIDOVÉ DIVADLO

zábavné scény, šantány, kabarety
vzorem např. Paříž (kabaret Moulin Rouge)

kabaret **Červená sedma, Praha**

založil **Jiří Červený**, zpěvák, textař

Eduard Bass - kabaretní konferenciér, bavič, zpěvák

Ferenc Futurista, Saša Rašilov, Vlasta Burian - kabaretní umělci

Karel Hašler - písničkář, textař, herec

písničky: Po starých zámeckých schodech, Pětatřicátníci, Ta naše písnička česká aj.

Revoluční scéna, Praha

založil **Emil Artur Longen** - kabaretiér, dramatik, režisér, herec

3.3 OSVOBOZENÉ DIVADLO

založeno roku 1926, zavřeno 1938

avantgardní divadelní scéna

autorské (tvůrčí) divadlo

inspirace lidovou zábavou

kontakt s divákem

improvizace podle atmosféry v hledišti, děj se dotváří přímo na jevišti

vtipné dialogy na forbíně

součástí her písně, propojují děj (Hej rup, David a Goliáš, Nebe na zemi, Svět patří nám aj.)

režiséři **Jindřich Honzl, Jiří Frejka**

herecká dvojice a autoři her **Jiří Voskovec, Jan Werich**

jazzový komponista **Jaroslav Ježek**

Vest Pocket revue (Malá kapesní revue) - 1. hra Jiřího Voskovce a Jana Wericha

revue: volné scénky, písně, tanec, vtipné průpovídky, studentská legrace tzv. hlína

vliv poetismu

30. léta 20. století - hry s politickou satirou

Caesar, Osel a stín, Kat a blázen, Balada z hadrů, Rub a líc, Těžká Barbora

poslední hra: **Pěst na oko**

3.4 D 34 - DIVADLO E. F. BURIANA

divadlo D 34 (číslo v názvu označuje konec divadelní sezóny)

založeno roku 1933, zavřeno 1941

avantgardní divadelní scéna

režisérské divadlo

moderní lyrický styl divadla

propojeny všechny složky: text, hudba, osvětlení, scéna, kostýmy aj. - vše podle požadavků režiséra

Emil František Burian - režisér, dramaturg, spisovatel, skladatel, herec, výtvarník

klasické hry (Václav Kliment Klicpera, William Shakespeare, Molière)

zdramatizovány *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (Jaroslav Hašek), *Krysař*

(Viktor Dyk), *Máj* (Karel Hynek Mácha)

Milenci z kiosku, *Manon Lescaut* (obě hry Vítězslav Nezval)

Žebrácká opera (Bertolt Brecht)

voiceband - recitační soubor

Emil František Burian pracuje se souborem jako s hudebním tělesem

využití hloubky, zabarvení a melodie lidského hlasu k rytmizované sborové recitaci

úspěch s nastudováním *Máchova Máje*

3.5 ÚKOLY K TÉMATU ČESKÉ DIVADLO 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

1. Jak se moderní umělecké směry počátku 20. století promítly na divadle?
2. Co vám říkají jména Jaroslav Kvapil a Karel Hugo Hilar?
3. Které hry Karla Čapka mají utopické náměty? Co o nich víte?
4. Ve kterých hrách reaguje Karel Čapek na rozpínající se nacismus a vyjadřuje obavy z války?
5. Co je to kabaret?
6. Která jména jsou spjata s pražským kabaretem Červená sedma?
7. Objasněte pojem autorské divadlo. Čím se vyznačuje?
8. Jmenujte protagonisty Osvobozeného divadla. Co víte o repertoáru tohoto divadla?
9. Jaké umělecké postupy uplatňoval Emil František Burian ve svém režisérském divadle?
10. Vysvětlete, co je to voiceband.